

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКА НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

**НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ
ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ
ПІДПРИЄМСТВА**

Монографія

За загальною редакцією
доктора економічних наук, професора
В.В. Немченко

Одеса
Фенікс
2016

УДК 657:658.14:005.934
ББК 65.052.9(2)2:65.053.9(2)
Н34

Авторський колектив:

Немченко В.В. (вступ, п. 2.1), Трішин Ф.А. (п. 8.1, 8.2, 8.3)
Свтушевська О.О. (п. 5.4), Іванченкова Л.В. (п. 4.1, 6.2), Антонюк О.П. (п. 5.1),
Голубьонкова О.О. (п. 4.3), Жигайло О.М. (п. 8.1, 8.2, 8.3),
Купріна Н.М. (п. 2.3, 3.2), Мельник Ю.М. (п. 1.3), Ощепков О.П. (п. 5.3),
Скляр Л.Б. (п. 1.2, 3.1), Ступницька Т.М. (п. 6.3), Тарасова О.В. (п. 6.1),
Ткачук Г.О. (п. 1.1, 4.2), Янковий В.О. (п. 5.2) Дойчева К.С. (п. 5.5),
Васьковська К.О. (п. 5.6), Маркова Т.Д. (п. 7.1), Іванченков В.С. (п. 6.2),
Баранюк К.О. (п. 2.3), Гусаковський В.А. (п. 8.2, 8.3), Зеленька В.В. (п. 2.2),
Леонтєва І.О. (п. 8.2), Магденко С.О. (п. 5.3), Маштакова І.О. (п. 4.3),
Немченко Г.В. (п. 2.2), Пчелянська Г.Б. (п. 7.3), Стасюкова К.В. (п. 3.2),
Шекера С. (п. 7.2), Щукина О.В. (п. 4.2)

Рецензенти:

Янковий О.Г. – доктор економічних наук, професор, зав. кафедри економіки підприємства Одеського національного економічного університету;

Савенко І.І. – доктор економічних наук, професор, зав. кафедри менеджменту і логістики Одеської національної академії харчових технологій.

*Рекомендовано до видання Вченою радою
Одеської національної академії харчових технологій
(03.03.2016 р., протокол № ___)*

Н34 Науково-методичні аспекти обліково-аналітичної системи підприємства : монографія / [В.В. Немченко, Л.В. Іванченкова, Н.М. Купріна, Г.О. Ткачук та ін.] ; за заг. ред. доктора екон. наук, проф. В.В. Немченко ; Одеська національна академія харчових технологій. – Одеса : Фенікс, 2016. – 352 с.

ISBN 978-966-438-___-__

В колективній монографії кафедри обліку та аудиту Одеської національної академії харчових технологій висвітлено теоретичні та методичні положення щодо організації та функціонування обліково-аналітичної системи підприємств та організацій України за її основними підсистемами (облікової, аналітичної та контрольної) з метою задоволення потреб управління у своєчасній, якісній та корисній інформації.

УДК 657:658.14:005.934
ББК 65.052.9(2)2:65.053.9(2)

© Одеська національна академія харчових технологій, 2016
© Оформлення ПП «Фенікс», 2016

ISBN 978-966-438-___-__

ЗМІСТ

ВСТУП 6

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Принципи, задачі та структура обліково-аналітичної системи підприємства 9
1.2. Облікова політика підприємства: основні задачі та принципи побудови 23
1.3. Обліково-аналітична система в забезпеченні фінансової стійкості підприємства 37

РОЗДІЛ 2 ВПЛИВ ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА НА ІНФОРМАЦІЙНІ ПОТРЕБИ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ

2.1. Контроль як засіб боротьби з тіньовою економікою в Україні 47
2.2. Податки у забезпеченні інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств та регіонів України 51
2.3. Стан та регулювання ефективності функціонування підприємств малого бізнесу: актуальний аспект 59

РОЗДІЛ 3 ІНФОРМАТИВНІСТЬ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ФІНАНСОВОГО, ПОДАТКОВОГО ТА УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ

3.1. Склад та функції інформації бухгалтерського та податкового обліку для прийняття рішень в системі управління бізнесом 72
3.2. Сучасний управлінський облік: особливості організації забезпечення ефективності та конкурентоспроможності функціонування суб'єктів господарювання 88
3.3. Облікова система підприємств малого бізнесу із застосуванням спрощеного плану рахунків 96

РОЗДІЛ 4
ІДЕНТИФІКАЦІЯ ЗАГРОЗ
ВНУТРІШНЬОГО ТА ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА:
МЕТОДИЧНІ ПРИЙОМИ ТА ДЖЕРЕЛА
ІНФОРМАЦІЇ

4.1. Інвентаризація як методичний прийом фактичної перевірки	114
4.2. Ідентифікація загроз внутрішнього середовища шляхом проведення експертизи	126
4.3. Система джерел інформації зовнішнього середовища	137

РОЗДІЛ 5
МЕТОДИЧНІ ПОЛОЖЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО
АНАЛІЗУ ТА ДІАГНОСТИКИ
В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ
ПІДПРИЄМСТВА

5.1. Класифікація в теорії економічного аналізу	146
5.2. Економіко-математичне дослідження фондоозброєності в виробничих функціях як інструмент максимізації випуску продукції	162
5.3. Методологічні підходи до аналізу ефективності праці на підприємствах харчової промисловості	176
5.4. Методичні підходи до фінансової діагностики підприємства	189
5.5. Аналіз методів оцінки ефективності в системі управління діяльністю підприємства	200
5.6. Методичний підхід щодо проведення комплексного аналізу в системі управління конкурентоспроможністю підприємства	214

РОЗДІЛ 6
СИСТЕМА ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ (АУДИТУ)
ПІДПРИЄМСТВА

6.1. Формування ефективної системи внутрішньогосподарського контролю на підприємстві	225
6.2. Методичні прийоми внутрішньогосподарського контролю та їх удо-сконалення	232
6.3. Оцінка системи внутрішнього контролю і внутрішнього аудиту на під-приємстві	248

РОЗДІЛ 7
АВТОМАТИЗОВАНІ ІНФОРМАЦІЙНІ СИСТЕМИ
ОБЛІКУ ТА АУДИТУ

7.1. Системний підхід до організації обліково-аналітичного забезпечення автоматизованими інформаційними системами управління підприємством	256
7.2. Програмні засоби автоматизації облікового процесу: переваги та недоліки	267
7.3. Аудит в умовах використання комп'ютерних систем	271

РОЗДІЛ 8
АВТОМАТИЗОВАНІ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ
ПІДПРИЄМСТВОМ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЮ
ПІДТРИМКОЮ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ

8.1. Методи інтелектуального аналізу та штучного інтелекту в інформаційних системах	281
8.2. Розробка програмних додатків для вирішення управлінських задач	289
8.3. Використання обліково-аналітичної інформації на прикладі автоматизації простежуваності продукції комбікормового заводу	298

ВИСНОВКИ

305

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

306

ДОДАТКИ

329

ПЕРЕДМОВА

Інтеграція України до країн ЄС посилює значення конкуренції, вимагає перегляду основних підходів до здійснення сучасного менеджменту підприємств. Це передбачає доцільність впровадження обліково-аналітичних інновацій для розробки нових методологічних засобів обробки інформації стратегічного характеру, розвиток систем обліку та економічного аналізу, удосконалення оподаткування в напрямі забезпечення їх відповідності потребам управління.

Існування України за останні чверть століття показало, що модель розвитку країни є помилковою і тупиковою. Маючи найкращі умови у 1991 році для реформування економіки країна не тільки не використала цей потенціал (науковий, промисловий, аграрний), а навіть втратила його. Будучи індустріально-аграрною державою, вона здійснила деіндустріалізацію країни, почалась депопуляція населення. В результаті вимирання та еміграції чисельність населення скоротилась з 52 млн. у 1991 році до 43 млн., продовжується стрімке зниження життєвого рівня. Стримує розвиток і війна у державі, велика зовнішня заборгованість.

Якщо у 1990 році питома вага української економіки у світовому ВВП складала 0,36%, у 2008 році – 0,29%, то у 2013 і 2014 роках – вже 0,24 і 0,17%. За результатами 2015 року вона не перевищить 0,1%.¹

Країна займає перше місце у світі у експорті підсонячної олії, третє у виробництві зерна, вагомий внесок у вирощуванні птиці, горіхів, збору меду, виплавці металу. Але пишатися майже нічим. Країна перетворилась у сировинний додаток розвинутих держав. Ціни на сировину мають тенденцію до зниження, а разом і зменшення надходжень до бюджету, тому і відкладається підйом життєвого рівня населення.

Досягають успіху лише ті країни, які розробляють і використовують сучасні інноваційні технології і відмовляються від сиро-

винних. Ось чому, необхідно терміново змінити економічну систему в Україні, здійснити реформи. Таке становище пов'язано з тим, що держава в Україні не виконує свої економічні функції:

Не забезпечує правової бази, судова система не захищає інтереси власників, що не сприяє ефективному функціонуванню ринкової економіки.

Не захищає конкуренцію. Забезпечується захист лише великих підприємств олігархів, які контролюють в основному сировинну економіку.

Перерозподіл доходів і багатства здійснюється в інтересах великого капіталу, а не економіки України та населення.

Не здійснюються зміни у перерозподілі ресурсів, щоб змінити структуру ВВП, зробити її інноваційною, не розробляються заходи по стабілізації економіки.

Економіка України залишається некерованою, неконтрольованою, не сталою, а також з тенденцією до подальшої руйнації.

Безумовно, щоб вирішити проблеми української економіки необхідні зусилля юристів, економістів, обліковців, фахівців технічних галузей. Але у одній монографії розглянути усі проблеми неможливо.

Бухгалтерський облік слід розглядати як інструмент інформаційного супроводу, використання якого дозволяє сформувати цілісне інформаційне забезпечення менеджменту підприємства, що передбачає розробку нового методологічного інструментарію. На дослідження цих актуальних питань буде направлена запропонована монографія. Як вважає Бруханський Р.Ф., основними вимогами до побудови системи бухобліку, як інформаційної системи є необхідність врахування:

- основних етапів реалізації моделі стратегічного менеджменту підприємства;
- основних типів стратегій;
- основних видів стратегій, що виділяються до кожного із їх основних типів.²

¹ Кораблин Л. Бедность не порок? / Л. Кораблин. – Зеркало недели, 13 ноября 2015, № 43.

² Бруханський Р.Ф. Обліково-аналітичне забезпечення стратегічного менеджменту в сільському господарстві: теоретико-методологічні основи / Р.Ф. Бруханський. – Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня д.е.н. – К.: НААНУ Інститут аграрної економіки, 2015. – С. 10-11.

На нашу думку автор однобоко розглядає бухгалтерський облік, пов'язуючи його тільки з стратегічним менеджментом. Бухгалтерський облік ширше як наука, є ланкою, що пов'язує економічні, юридичні дисципліни, об'єднує їх у системі управління господарськими процесами і явищами і допомагає у реформуванні економіки держави. Не випадково Б.І.Валуєв підкреслює, що «бухгалтерський облік і сам «породив» чотири наукові дисципліни – економічний аналіз, ревізію і контроль, судово-бухгалтерську експертизу, машинну технологію обробки економічної інформації. Знаходячись в оточенні сузір'я наук, бухгалтерський облік об'єктивно не може сам не бути наукою. Інакше він не зміг би інтегрувати їх сукупність у зв'язку з необхідністю створення складної інформаційної моделі економіки підприємства, якою є модель бухгалтерська».³ Ось чому в монографії розглядаються питання фінансового, податкового, управлінського обліку, аналізу та діагностики підприємства, внутрішньогосподарського контролю та використання автоматизованих інформаційних систем. Сподіваюсь вона допоможе у реформуванні економіки нашої країни і буде корисною викладачам, науковцям, аспірантам, студентам та фахівцям.

*Завідуючий кафедрою
обліку та аудиту
Одеської національної академії
харчових технологій
д.е.н., професор*

Немченко В.В.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Принципи, задачі та структура обліково-аналітичної системи підприємства

Ткачук Г.О., к.е.н., доцент

Наявність якісної та своєчасної інформації – передумова прийняття ефективних управлінських рішень. Інформаційне забезпечення в системі менеджменту представляє собою цілеспрямовану роботу по збору інформації, її реєстрації, передаванню, обробці, узагальненню, зберіганню та пошуку суб'єктами контролю з метою використання для управління⁴.

Інформаційне забезпечення управління є однією із функцій обліково-аналітичної системи підприємства.

Обліково-аналітична система – це система фіксації, збору, обробки та передачі в системі обліку інформації про господарські операції та процеси; відображення їх результатів у звітності підприємства; здійснення аналітичних розрахунків та забезпечення дієвого контролю достовірності та своєчасності обліку, звітності та аналізу з метою забезпечення менеджменту підприємства інформацією для здійснення оперативного та стратегічного управління.⁵

³ Теорія бухгалтерського обліку : навч. посіб. / за ред. проф. Б.І.Валуєва. – Одеса : ОДЕУ «Принт Майстер», 2001. – С.30-31.

⁴ Пантелєєв В.П. Аудит / Пантелєєв В.П. – К. : Видавничий дім «Професіонал», 2008. – 400 с. – С. 158.

⁵ Ткачук Г.О. М Завдання, зміст та склад обліково-аналітичного забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства / Г.О. Ткачук // Обліково-аналітичне забезпечення в умовах управління фінансово-економічною безпекою підприємства : монографія // [В.В. Немченко, Н.М. Купріна, Г.О. Ткачук та ін.] ; за заг. ред. д.е.н., проф. В.В.Немченко ; Одеська національна академія харчових технологій. – Одеса : Фенікс, 2015. – 360 с. – С. 9-21.